

Statuten van het Begijnhof van Breda - 1 oktober 1550 **met een aanvulling van 26 november 1565**

Stadsarchief Breda - Begijnhof nr 006

folio 1 recto

Statuijten vanden begijn hove te breda

folio 1 verso blanco

folio 2 recto

Erardus de Marcka dei et apostolice sedis gratia Episcopus Leodiensis, dux Bullonensis, Comes Lossensis etc. Universis et singulis presentes litteras nostras visuris et audituris et lecturis Salutem quam Jhesus de virgine natus generi humano profudit.

Erardus de Marcke, bij de gratie van god en van de apostolische zetel bisschop van Luik hertog van Bouillon, graaf van Loon enz. Aan allen en elk die onze brieven zullen zien of horen of lezen gegroet zoals de uit de maagd geboren Jezus de mensen groette.

Oblata fuerunt nobis nuper pro parte circumspecti iuri visitatoris denotarum personarum nec non magistrarum sive rectorum curie seu beginagii opido de breda nostre leodiensis diocesis certa statuta sive ordinationes eiusdem curie sive beginagii cum ea supplicatione quatenus eadem statuta nostra auctoritate ordinaria laudare, ratificare, approbare et confirmare, [aliaque] in ipsis premissis et circa ea quomlibet necessaria facere vellemus et dignaremur.

Ingevolge ons visitatierecht van de genoemde personen en meesteressen of bestuur van het hof of begijnhof van de stad Breda in het bisdom van Luik werden ons zekere statuten of ordinanties voor ditzelfde begijnhof voorgelegd. Dit met de bede om deze statuten op ons gezag goed te bevinden, te ratificeren, goed te keuren en te bevestigen, En wij in deze het daartoe nodige zullen willen doen en gepast hebben bevonden.

Nos autem Erardus episcopus leodiensis prelibatus huiusmodi statutis ad nos receptis et pertinenter visitatis compertoque matura deliberatione previa.

En wij Erardus, voornoemde bisschop van Luik, hebben eerst de door ons ontvangen statuten grondig doorgenomen een rijp overwogen.

Eadem ad laudem et honorem omnipotentis dei eiusque gloriosissime genitricis virginis maria et sancte katherine virginis et martiris et et omnium sanctorum cedere et tendere nec a ratione sive iuris tramite discrepare ad humilem petitionem dicti visitatoris et [rectricum] sive magistrarum nobis porrectam statuta et ordinationem huiusmodi

En, tot lof en eer van de almachtige god en van de glorievolle maagd Maria en van de heilige maagd Katherina en van de martelaren en van alle heiligen, hebben we deze toegestaan en aangehouden. Dit daar de statuten of ordonantie noch van de rede noch van het recht afwijken. En dit op nederig verzoek aan ons gedaan door de visitator en de bestuurders hetzij meesteressen.

Que hic de verbo ad verbum in theutonico ydeomate subscribuntur in omnibus et per omnia iuxta formam continentem et tenorem eorundem nostra ordinaria auctoritate pretacta laudam ratificationem et approbando duximus pro ut in et eadem statuta ratificamus, laudamus, approbamus et per presentes in **dicti** nostre confirmamus.

Tenor vero ipsorum statutorum per nos approbatorum de quibus supra sit mentio sequitur et est talis:

De tekst ervan volgt hier van woord tot woord in in de Dietse taal.

Wij kunnen aan deze tekst, en dit in alle opzichten en naar vorm en inhoud en op basis van ons voornoemd gezag, ons welbevinden en goedkeuring en ratificatiehechten. En vandaar bevestigen wij bij deze dat wij ze goed bevinden, ratificeren, goedkeuren en bevestigen,

De tekst van deze voormelde en door ons goed te keuren statuten luidt als volgt:

Dit sijn die ordinancien, geboden ende statuten des beghijnhofs van Breda, die elck beghine die daer woenen wilt sal houden, ende oeck elck die men daer ontfaen sal gheloven te houden in onderdanicheden.

i In den yersten sal een yeghelijck die beghijn werden wil, sal wesen van goeden fame ende name ende onbe- vlect van eenighen oneerlijcke stucken oft mans per= sonen befaemt, ten ware dat sij eerlijcke geseten hadde in wettelijcke huwelijcke state sonder eenich ander mans toeseegghen.

stuck: daad, handeling

toeseegghen: medezeggenschap hebben

ii Item men sal gheen beghijne ontfaen sij en heeft een sester rogs lijftochten ten minsten tsiaers ende dat en sal sij niet moghen vercoopen.

iii Item men sal oeck gheen meijskens vor beghijn ontfaen ten sal achtien jaeren oudt sijn.

liii Item elck beghijne die tot eenighe officie des hoefs ghenomen oft ghecoren wordt sal daer inne gehoorsam sijn ten ware dat sij witteghe ontschult hadde ende die betoonde. Ende eest also dat die visitatoers den coose confirmeerden, so sal die beghijne die daer toe genomen oft ghecoren es, die selve officie onderdaen= nichlijken aenverden op haer hof te verliesene ende te verboeren

ghecoren: gekozen

coose :zaak, keuze

verboeren: verbeuren

v Item wat cameren ofte steden vortae aent hof
sullen comen sal men al vercoopen op een lijf ende niet

folio 3 verso

dierdere dan sij te voren hebben ghehouden

ghehouden: van gelden: waard zijn

vi Item als eenen coop valt opt hof so sullen die van
binnen thoefs naerder sijn dan die van buytens shoefs
so verre sij coopen voer hun selfs behoef sonder
argelist

*naerder zijn: meer recht hebben
behoef: gebruik, voordeel*

vii Item elck beghijne sal haer huys ende camer houden
wel ghereect. Ende in dyen naer der doot van eeni-
ghe beghijne daer ghebreck inne ware ghevallen,
soe sullen haer goeden den hove daer na blijven
ende al so vele dat men 't redelijck ende met bescheij-
denheijt sal moghen beteren

wel gereect: in goede staat

viii Item als eenich beghijne die gheen jonck wijf
oft yemens bij haer en heeft ende yet nootsakelijck
heeft te draghen, so sal sij dat moghen doen met
eender huycken die ghesoomt es sonder koliere
anders so dicke sij die draghet sonder orlof sal
sij verboeren eenen halven ouden grooten

*draghen: van kleding
koliere: kraag, halskraag*

ix Item want die beghijnhoven sijn gheördineert
om dat die meecheden ende weduwen hun daer
inne reijnen simpelen leven ende in duechden
souden oeffenen ende om der werelt ende den
sonden souden leeren sterven, soe eest behoelijck dat
sij draghen sullen een ootmoedich abijt ende tamelijck
al soe tot dyen staet toebehoort, so sal dan die
overste faelgien ende rocken van hunnen habijten
wesen simpel tamelijck grouwe. Ende sullen mo-
ghen verwen dat derde pont van der wollen blauwe

abijt: kleet, overkleed

*faelgie: mantel met kap
grouw: grijs
verwen: verven*

folio 4 recto

oft swert ende niet meer. Op die verboerte van eenen
gouden leeuwe. Ende sullen oock die meesterssen toonen
dat selve habijt eer sij 't sullen moghen draghen.

x Item al haer ander habijten sullen oock simpel
wesen naer der ouden ghewoenten sonder scleijp niet
opgheschort noch aen die mouwen oft erghent elwarts
draghen sijde saije, sattijn oft dyes ghelijke oft bonte
draghen costelijcker dan lemmeren noch oock ghe-
stijfde doeken noch ander cyeragie op die verboerte
van eenen ouden grooten so dicwils sij dat doen, ende

scleip: over de grond slepen

*bonte: pels
lemmeren: lammeren, lamspels
cyeragie: sier, tooi, opschik*

nochtans die af moeten laten.

xi Item niemant en sal spreken des smorgens voer dat hij ghelesen heeft in onser kerken vijftien pater noster ende vijftien Ave Maria gode ter eeren sijnder liever moeder, Sinte Katherinen ende alle heijlighen.

xii Item so sal men in elck begijn huys twee werven des *twee werven: tweemaal* daechs die seven psalmen lesen voer alle die ghene die den hove goet ghedaen hebben.

xiii Item niemant en sal gaen vuyten hoove sonder orlof ten ware dat sij ghinghen hooren misse oft totten sermonen oft totten anderen seven ghetijden die men daer en boven dede.

xiiii Item niemant en sal in huysen oft daer buyten gheruttich wesen als ander joncfwrouen sclapen gaen *gheruttich: luidruchtig*

xv Item en sal niemant sitten in cameran alleen te spreken met gheestelike oft weerlike persoonen met

folio 4 verso

besclotender cameran ofte doeren.

xvi Item so wie den anderen loochende of hiet lieghen sal verboeren vier ouden grooten ende die meesterssen dubbel, ende nochtans staen tot correctie, ende soe wie den anderen yerst scoeghe in cuelen wille *in cuelen wille: met opzet* verboert dat hoff, ende die weder scoeghe verboert eenen halven ouden schilt, en oock sal sij een half jaer in sitten. *in sitten: het hof niet mogen verlaten*

xvii Item so wye kinderen op hooff houden wille bij oerlove der meesterssen die sal se leeren ende informeren so dat die ander joncfrouwen van den hove oft yemant anders daer niet af en beswaert noch af ghemoyet en worde. Ende indyen van den begijnen eenighe kinderen groot oft cleijn aenname sonder orlove van den meesterssen sal verboeren eenen gouden gulden ende nochtans die moeten laten gaen.

xviii Item een yeghelijck begijne die opt begijn hooff woent en sal boven drye weeken buyten den begijnhove nyet moghen wesen op die verboerte van haerder steden, die in dyen ghevalle Sinte Katherinen weder aen coemt. Ten ware dat sij vuyt ware met ghemeijnen oerlove der joncfrouwen *stede: woning*

vanden hove ende daer die meesterssen dunct
dat sij met eeren mach wesen

xix Item so wye van den beghijnen mesdoet tegen

folio 5 recto

reijnicheijt van levne die sal oock sonder ver=
treck verboert hebben dat hooff.

vertreck: uitstel

xx Item soe wie ingeset oft tot eenighe correctie gestelt
wort die en sal niemant voer hoer doen bidden om
dat men die correccie minderen sal oft die achter=
laten. Ende wie dat dede so soude die correccie die
helf meeder sijn sonder eenich verdrach, mer sij
sullen haren oversten ende meesterssen
onderdanich sijn ende haer correccie ontfaen
sonder murmuratie ende wedersegghen in den
gheest der ootmoedicheijt. Ende indyen sij haer
correccie niet en hielden, oft en houden wilden,
sullen sij daer aen verboren dat hoff.

verdrach: uitstel, kwijtschelding

murmuratie: gemor

xxi Item want nyemant van buyten shoefs hier
voermaels onder die beghijnen heeft moghen laken
noppen, soe en sal oock nyemant van buyten
shoefs opt hooff onder die beghijnen cussenen
moghen wercken hetsij groot oft cleijn

noppen: ontpluizen, effenen, scheren

xxii Item opt hof en sal nyemant wonen sij en sullen
draghen achter dat sij achtien jaren oudt sijn
haer overste habijt oeck simpel grauw nyet
curioselijck gemaect, maer nae die oude maniere,
maer sij sullen moghen draghen een swarte
huycke met eender calieren ghepoyt oft sij willen.
sij en hebben orlof van den meesterssen om profijts
wille des hoefs

xxiii Item en sal oock nyemant moghen wonen opt
hoff die onghehoorsam wil sijn den meesterssen

folio 5 verso

oft die vuyt wedelicheijt van voedinghe van gulden
webben, van costelijke buydels oft pater nosteren
ende dierghelijke willen draghen sonder orlof der
meestessen (sic!).

voedinghe: binnenbekleding van kleding
webbe: weefsel

xxiiii Item en sal gheen beghine enich mans personen
houden scapen opt hoff op die verboerte van eenen
gouden gulden ende nochtans staen tot correccie
des visitatoers. Ende hier mede en sullen die meesterssen

niet moghen dispensereren, mer vrouwen sullen daer *dispensereren: een uitzondering toestaan*
moghen sclapen met orlof der meesterssen.

xxv Item ghevele somtijts dat eenich beghijne yemant
van buytens hoefs noode om sdaechs of des avents
met haer te etene, al waert sonder ghenoot te sijne
mans persoonen die daer quamen om te etene oft te
drinckene ende om goede chier te makene, so en sal *sier maken, zich te goed doen, pret maken*
sij dat niet moghen ghehingen sonder orlof van *ghehingen: toelaten, veroorloven*
een der meesterssen op die verboerte van eenen ouden
grooten, ende sal oock der meesterssen die personen
moeten noemen opt dat sij t'gheselschap mach besuecken
oft doen versuecken opt des behoeft oft haer goet dunct.

xxvi Item gheen beghijne en sal buytens hoefs gaen
eten sonder orlof op die verboerte van eenen halven ouden
grouden (sic!), ende des avents op die verboerte van twee
oude grooten. Ende selden sullen die meesterssen des
avents orloven ten ware van noode haren vrinden
bijstant te doene ende vroech dan wederomme opt hoff
te comen.

xxvii Item een yeghelijck beghijne sal opt hof wesen

folio 6 recto

eer dat men in de groote kercke Onser Vrouwen lof be=
ghint ende daer op voert blijven, ten ware dat sij met
oerlove eenighe corte boetscap hadde te doene, op ver=
boerte van eenen ouden grooten, so dicwils sij die te
loeftijden af sijn ten ware vuytgenomen nootsaecke
welcke sij te voren een van den meesterssen te kennen
sal moeten hebben ghegheven.

xxviii Item die costersse sal alle sondaghen ende heijlighe
daghen des avents luyden ter lesinghe als men in
de groote kercke yerst ghebayart oft gheluyt heeft
tot Onser Vrouwen love ter stont opdat die be=
ghijnen in onser kercken dan onder dat lof moghen
wesen in haer devocien ende daer nae gaen eten.

xxix Item gheen beghijne en sal buytens hoefs des
snachs sclapen ten ware dat yemant van haren vrienden
sieck ware, dat sij bij orloeve van een der meesterssen
dyen van noode bij stont. Anders so dicwils sij af
blijft sal verboeren twee ouden grooten ende nochtans
staen tot correctie van der meesterssen.

xxx Item wanneer een nyeuw beghijne ontfanghen
es, so sal die comen in de kercke ter tijt der visitacien

ende hooren die statuten lesen, ende sal daer gheloven die te houden, ende oock in reijnicheijt ende onderdaneicheijt haren oversten ende meesterssen naer haer vermoghen so langhe sij daer wonen wilt. Niet dat wij daer yemande in verbinden willen tot doot=sonden alsoe verre sij niet bij de gheboden gods of

folio 6 verso

ghesette der heijligher kercken daer inne verbonden en sijn, *ghesette: bindend voorschrift* mer tot peenen ende boeten in den statuten begrepen oft tot penitencien of correctie al hun voert overtreden der selver statuten sal worden gheset ootmoedelijck sullen ontfanghen ende metten wercken volbrengghen sonder murmuratie als vore verclaert es.

xxx Item soe wie gheerne opt hof woenen soude ende beghijne worden, soe verre sij den meesterssen ende den ouderen des beghijnhoefs dunct daer bequaem toe te sijne, ende haer sester rogs heeft, sal sij haer daer erven met vijf geldersche gulden ten minsten, ende sal dan aenveerden die yerste stede die daer valt so verre daer gheen ouder en es nae der ghewoenten des hoefs, met vorwaerde dat sij beghijn sal worden binnen den selve jaere op die verboerte van haren nobel. *erven: in eigendom krijgen*

xxxii Item om te verhueden alle twiste, altercacie ende onminne *altercacie: getwist* die tusschen den ousten van inlegghen ende die daer nae oft van nyeuws ende corts ingheleet hebben op rijzen ende questien daer op staen mochten, so eest gheordineert ende in der visitacien anno xv^c ende vijftich den yersten dach octobris ghepubliceert oock bij den meesterssen ende meest alle van den beghijnen gheaccepteert oft aengenomen, dat voertane so en sal gheen oude beghijn haer camere oft huys moghen overgheven oft veranderen om een jonghe beghijne daer in te erven daer mede die oude beghijne vercort souden worden ende achtergheset souden sijn die haer oock begheeren te verbeteren na die ordinancie van den beghijnhof tot Breda so moghen haer die oude **1 oktober 1550**

folio 7 recto

beghijnen veranderen ende verbeteren voer haer selven ende anders niet

xxxiii Item soe wanneer yemant van den beghijnhove verboert heeft sijn steden oft dat hoff, soe sullen die meesterssen ter stont den huysraet der gheender die 't verboert heeft moghen setten ende doen setten van den hove oft voer die poorte

xxxiiii Item als een beghijn sterft so sal sij geven voer haer begravenisse in kercke opt beghijnhof twee philips gulden ende die vrienden sullen die twee philipus gulden betalen eer sij die goeden van den baghijnhof sullen mogen halen

xxxv Item als dat hof van den beghijnhof aen eenighe beghijnen te cort es als sij ghestorven sijn, soe sullen die vrienden van den dooden dat moeten betalen eer sij een ghoeden moghen aenveerden

xxxvi Item so waer eenich statuyt vorscreven ofte boete ofte peene niet aen en staet ghenoeemt, dat es altijt totter correc= cien van den meesterssen.

folio 7 verso

Item in welcke statuyten die meesterssen niet en moghen dispensereren, so sal die deeken ende visita= toer in nootsakelijke ende profijtelijcke saeken mogen dispensereren sonder daer men af verboert dat hoff. Ende moghen maken ende ordineren statuyten nae gheleghenticheijt des tijts tot gods eeren ende ghestichticheijt des hoefs ende haers cuenen kerscen mensche, ende die sal men oock schuldich sijn te onderhouden ghelijck die hier voore ghescre= ven staen, behoudelijck nochtans dat die selve statuyten niet en contraiëren der gheestelijker jurisdictiën ons ghenedichs heere den bisscops van Luyck.

Hyer nae volghet die ghelofte die een yeghelijcke beghijn gheloven moet als sij ontfanghen is.

folio 8 recto

Ick N. ghelove gode van hemelrijck te houden reijnicheijt soe langhe ich woene op desen hove ende onsen deeken ofte visitatoer ende meesterssen betamelijcke ghehoorsamheijt ende te onder= houden onse statuyten ende ordinanciën nae mijnen vermoeghen

**Statuten ende ordinantiën geordineert ende
gemaect in de visitatie gedaen anno xv^c
lxx den xxvj^{ten} novembris**

26 november 1565

Item soo wat beghijn van den hof gaet van
ouderdom oft om dienst hairen vrienden
die en sal geen recht meer
hebben opt hof tot haren huuse dan sij
mach selve wederom in hair huys comen
indyen dat den visitatuer ende den
meesterssen belieft.

Item die beghijn is oft die comen wil
om beghijn te worden die en sal haer
huys nyet moghen verhueren den werde=
lijcken luyden.

Item aengesien dat nu ter tijt veel huysen
opt hoff ledich staen ende souden
staen bederven tot grooten scaden van den
hof omdat daer geen begijnen en comen,
soo hebben die meesterssen toegelaten dat

bederven: vergaan, ten onder gaan

sommighe weduwen sullen moghen wonen
ter tijt toe dat daer beghijnkens comen
sullen, ende die selve sullen haer oyck
geestelijck houden oft men sal se van den
hove doen.

Item want oyck toegelaten wordt dat men
daegelijcx draecht grauwe rockxkens
met enge mouwen, maer om te onderhouden
die oude manieren soo sal elck beghijn
haeren beghijnen rock aen doen op alle
hoochtijden als sij ten heijligen sacrament sal
gaen te weten op die principael
hoochtijden als genoempt zijn [nieuw officie]

Item alle jaergetijden die hier in der
kercke van den beghijnhof genaect ende
gelaten sijn, sal men onderhouden, soo men
dat plach, nae die ordinantiën ende manieren
in de groote kercke, opt graft te sitten
ende offerhande ten altair te brengen na der
gewoonten ende den priester misse gelesen

folio 9 verso

hebbende sal opt graft comen ende lesen
miserere ende collecta dwelck een goet
exempel sal wesen ende oyck is, om ander
luyden oyck jaergetijden te maken ende
te laten, ende indyen dat men dat nyet
en dede die testamentuerders soudent
bedrogen wesen, ende het gelt daer
toe gemaect en sou men nyet behooren
te ontfangen ende oyck nyet toe en
soude behooren.

- o O o -

*Jef Van den Bergh,
Turnhout, november 2020*